

ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ БАНКІВ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ НИМ

Дмитро Ленін
аспірант кафедри
банківської справи
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

Економічна криза в Україні протягом 2008-2009 рр. стала головною причиною скорочення персоналу в банківському секторі. Неприятливі економічні умови в країні викликали фінансові проблеми та нестачу робочих місць в банках. У скороченні персоналу менеджери банків вбачали єдиний можливий спосіб зменшення витрат і підвищення продуктивності. Багато літературних джерел присвячено вивченню як позитивного, так і негативного впливу трудового потенціалу на діяльність банків. Разом з тим залишаються невизначеними питання компонентів трудового потенціалу банку та потребують оцінки тенденції управління ним, і це визначає актуальність статті. В роботі розглядаються підходи до визначення терміну «трудова потенція» банку, його компоненти та тенденції управління ним.

Постановка проблеми. До числа основних чинників, що визначають нарощування економічного потенціалу банків, належать наступні:

- кількісне зростання обсягу ресурсів - носіїв трудового, інтелектуального, матеріально-технічного потенціалу;
- позитивні якісні зміни всіх видів ресурсів, що дозволяють збільшити потенціал;
- встановлення і стабільність необхідної пропорційності всіх видів ресурсів і всіх компонентів потенціалу;
- підвищення ефективності використання банківського потенціалу і його складових;
- наявність загальної позитивної тенденції економічного розвитку в країні і в банківському секторі економіки [1]

Отже, як бачимо, трудовий потенціал посідає одне з провідних місць в системі нарощування економічного потенціалу банків, саме тому дослідження його сутності, компонентів та тенденцій управління ним є актуальним в сучасних умовах фінансової глобалізації. Важливо з'ясувати також зв'язок між таким варіантом управління трудовим потенціалом банку як скоро-

чення персоналу та економічним потенціалом банків України

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Трудовий потенціал насамперед є однією з ключових підсистем людського потенціалу. Носіями трудового потенціалу є лише працездатні громадяни. Сучасний банк працює в умовах постіндустріального суспільства, тому саме розвиток трудового потенціалу є запорукою отримання банківського прибутку, отже, зміцнення економічного потенціалу банку в цілому.

Визначення терміну «трудова потенція» розглядають такі вчені, як Єсінова Н.І., Матюха М.М., Грішнова О.А., Карпіщенко О.І., Маслов Е.В., Адамчук В.В., Ромашов О.В., Сорокіна М.Е., Низова Л.М., Соболева І., Маслова І., Белозерова С.

Так, Грішнова О. А. визначає трудовий потенціал як інтегральну оцінку, кількісні і якісні характеристики активного населення, розрізняючи при цьому трудовий потенціал окремої. Маслов Е.В. характеризує трудовий потенціал як певні можливості, що можуть бути мобілізовані для досягнення конкретної мети [2].

Матюха М. М. вважає, що трудовий потенціал - це ресурсна категорія, яка

містить у собі відповідно до поняття потенціал» - джерела, засоби, ресурси праці, що можуть бути використані для рішення будь-якого завдання, досягнення певної мети, забезпечення можливості кожної особи, суспільства, держави в певній сфері [3].

Залежно від обсягів розрізняють: трудовий потенціал окремої людини, підприємства, міста, регіону, усього суспільства, оскільки він являє собою сукупність всіх здатностей людини до праці [4].

Єсінова Н.І. вважає що компоненти трудового потенціалу повинні характеризувати: психологічні можливості участі в суспільно корисній діяльності; можливості нормальних соціальних контактів; здатність до генерації нових ідей, методів, образів, понять; раціональність поведінки; наявність знань і навичок, необхідних для виконання визначених обов'язків і видів робіт; пропозицію на ринку праці [5]. Разом з тим залишаються невизначеними питання компонентів трудового потенціалу банку та потребують оцінки тенденції управління ним.

Викладення основного матеріалу. Трудовий потенціал банку включає декілька вікових груп працівників, що володіють різними потенційними можливостями, якісно характеризуються освітнім і професійно-кваліфікаційним рівнем та стажем роботи з обраної спеціальності. Він формується під впливом технічних і організаційних факторів, тому що для здійснення операцій та надання послуг кожен банк обладнується відповідним чином.

Загалом, на стан трудового потенціалу будь-якого підприємства, в тому числі й банку, впливають як внутрішні компоненти, так і зовнішні (див. рис. 1).

Так, до внутрішніх компонентів ми відносимо:

- вікові групи,
- стаж і досвід роботи,
- освітньо-кваліфікаційний рівень працівників,
- стан здоров'я,
- професіоналізм,
- моральність і уміння працювати в колективі,
- мотивація праці,
- система оплати праці.

До зовнішніх компонентів ми відносимо:

- попит і пропозиція на ринку праці,
- попит на конкретні спеціальності,
- політико-економічний стан держави,
- світові міграційні процеси,
- рівень мінімальної заробітної платні,
- демографічний потенціал держави тощо.

Сфера реалізації трудового потенціалу - виробництво матеріальних і нематеріальних благ і послуг. На індивідуальному рівні трудовий потенціал співвідносимо з робочою силою [6].

З метою збільшення ефективності, продуктивності та конкурентоспроможності підприємств, в тому числі й банків, під час економічних криз часто використовується такий варіант управління трудовим потенціалом як скорочення персоналу. Скорочення персоналу - це систематичне зменшення кількості робочої сили, яке має як позитивний, так і негативний вплив на діяльність підприємств.

Економічна криза в Україні протягом 2008-2009 рр. стала головною причиною скорочення персоналу а банківському секторі. Несприятливі економічні умови в країні викликали фінансові проблеми та нестачу робочих місць в банках України. У скороченні персоналу менеджери банків вбачали єдиний можливий спосіб зменшення витрат, підвищення продуктивності та збереження економічного потенціалу.

Якщо зупинитися на історичному аспекті, то слід зазначити, що починаючи з 1980-х скорочення персоналу стало надзвичайно поширеним явищем у діловому світі [7, 8].

Amabile T.M. та R. Conti визначають скорочення як сукупність видів діяльності, націленої на покращення ефективності та підвищення конкурентоспроможності банку [9]. Це процес, протягом якого банки виключають тимчасово чи на невизначений термін зі свого штату певну кількість працівників. Головна мета цього - зменшити витрати на оплату праці.

Скорочення персоналу включає зменшення кількості робочої сили та спрямоване на покращення конкурентної позиції будь-якого підприємства. Результати наукових досліджень наводять на думку про те, що на скорочення пер-

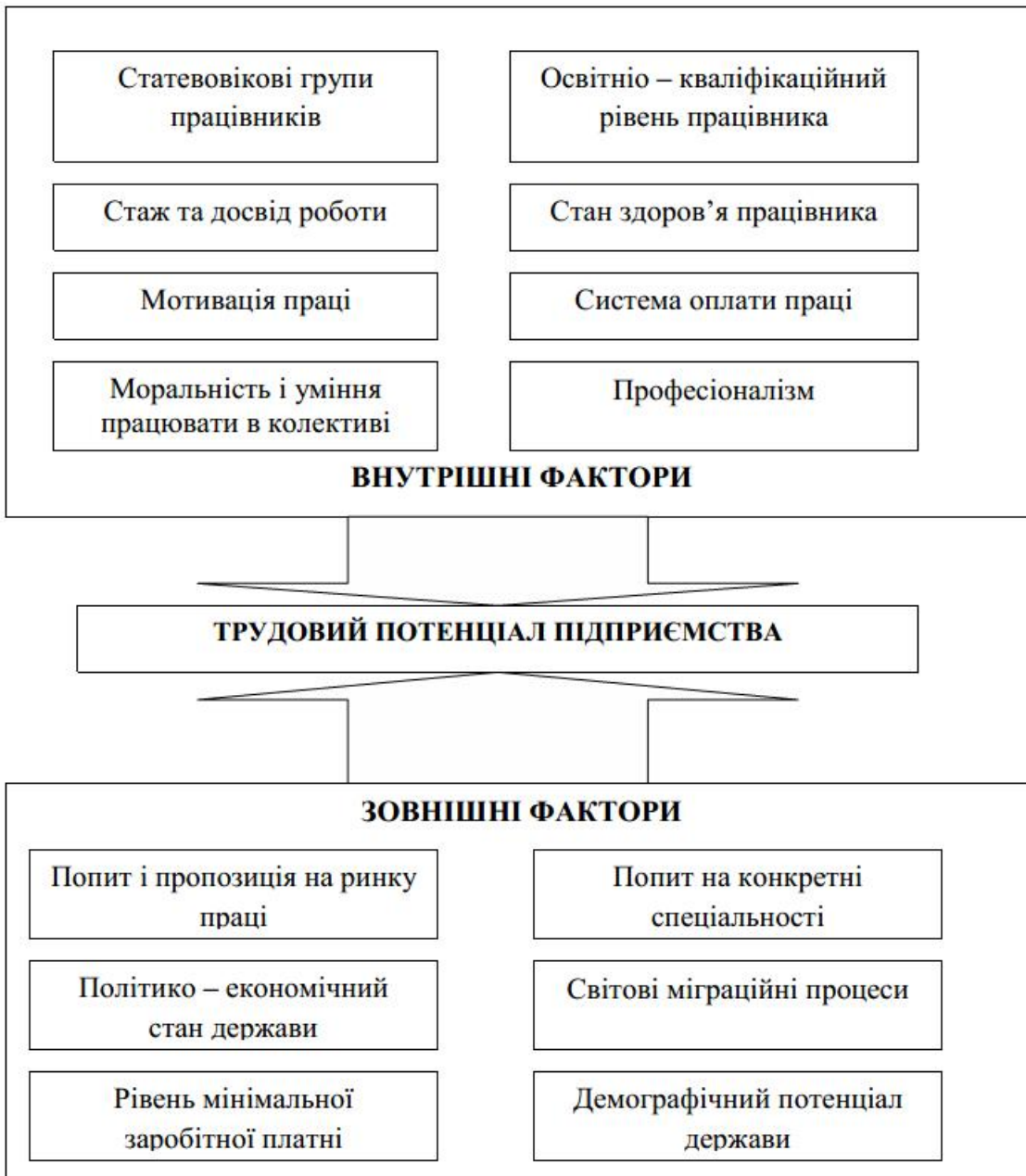

Рис. 1 Компоненти трудового потенціалу підприємства

соналу впливають багато чинників зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства [10].

Деякі вчені, зокрема Cascio F.W. [11] повністю зосередились на раціональних причинах скорочення штату. Результати роботи Cascio F.W., присвяченої вивченню впливу скорочення протягом 15 років виробництва, вказали на те, що на всіх досліджуваних підприємствах зменшення обсягів виробництва не означає покращення продуктивності. Це є незначним доказом того, що скорочення позитивно впливає на довгострокову прибутковість та фінансову продуктивність. Mentzer M.S [12] не виявив послідовного зв'язку між минулими та майбутніми прибутками підприємства та масштабом скорочення персоналу.

мства та масштабом скорочення персоналу.

Проаналізуємо такий варіант управління трудовим потенціалом банку як скорочення персоналу та з'ясуємо його вплив на економічний потенціал банків України. Предметом дослідження є українські банки, які спеціалізуються на прийнятті депозитів. Перелік банків взято з реєстру «Банки України», опублікованого Асоціацією банків України. Цей список можна знайти на сайті Асоціації.

Щоб проаналізувати відношення між скороченням штату та економічним потенціалом банків України протягом 2008-2012 рр., ми розглянули три гіпотези. Гіпотези 1 та 2 мають на меті пе-

ревірити відношення між скороченням персоналу та результативністю працівників, гіпотеза 3 - перевірити відношення - між скороченням персоналу та якістю активів.

Гіпотеза 1: Скорочення штату сприяє збільшенню відношення «позики/кількість працівників».

Гіпотеза 2: Скорочення сприяє збільшенню відношення «кількість депозитів/кількість працівників».

Гіпотеза 3: Скорочення штату збільшує відношення «позики/активи».

Банки, які пережили скорочення штату у період з 2008 по 2012 роки, представлені в таблиці 1.

Отримані результати говорять про відношення між скороченням штату та фінансовою продуктивністю банків України. Зміна продуктивності працівників показує, як банки ефективно використовують свій трудовий потенціал при здійсненні банківських операцій. Беручи до уваги те, що позики та депозити є найбільш важливими компонентами балансових звітів банків, відношення «позики/кількість працівників» (Гіпотеза 1) та відношення «депозити/кількість працівників» (Гіпотеза 2) використано для того щоб оці-

нити продуктивність працівників. У таблиці 2 представлено інформацію про продуктивність працівників банків, де відбулося скорочення. При цьому було взято до уваги відношення «позики/кількість працівників».

В таблиці 2 показано, що скорочення персоналу сприяло покращенню відношення позики до кількості працівників в більшості банків вибірки. Отже, гіпотезу 1 підтверджено. В таблиці 3 представлено дані про продуктивність працівників банків, в яких мало місце скорочення.

Гіпотезу 2 стосовно зв'язку між скороченням та показником «депозити/кількість працівників» підтверджено.

Якість активів - важливий фактор фінансової «міцності» банків. З метою аналізу цієї змінної використовуються різні відношення. Одним з них є «позики/активи», яке демонструє, як банки ефективно виконують свої допоміжні функції. У даній статті якість активів обчислюється за допомогою використання відношення «позики/активи» (Г3) та «непродуктивні позики/активи» (Г4). В таблиці 4 можна побачити дані про якість активів банків, в яких мало місце скорочення штату.

Таблиця 1

Банки України, в яких мало місце скорочення штату протягом 2008-2012 рр. [13].

	Банки	Кількість працівників		Зміна (%)
		2008	2012	
1	Альфа Банк	5461	2766	49,35
2	«Правекс-Банк»	9909	6079	38,65
3	Родовід Банк	2764	1897	31,37
4	ПриватБанк	36890	28345	23,16
5	Імексбанк	3341	2569	23,11
6	Кредобанк	2675	2111	21,08
7	УАВ банк	2867	2265	21,00
8	УніКредит Банк	998	795	20,34
9	Банк «Фінанси та кредит»	5733	4619	19,43
10	Надра Банк	9276	7529	18,83
11	КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	3734	3070	17,78
12	Укрсоцбанк	10373	8563	17,45
13	ПУМБ	2890	2414	16,47
14	БТА Банк	785	676	13,89
15	Кредитпромбанк	2949	2576	12,65
16	Укргазбанк	4206	3746	10,94
17	Райффайзен Банк Аваль	18146	16813	7,35
19	Дельта Банк	3337	3104	6,98
20	УкрСибБанк	11586	10875	6,14
21	Банк «Форум»	4016	3784	5,78
22	Банк «Хрещатик»	2238	2116	5,45
23	ОТП Банк	4384	4269	2,62
24	Кредит Дніпро	753	735	2,39
25	Банк «Південний»	2393	2338	2,30
26	Ощадбанк	36550	36178	1,02

**Продуктивність працівників банків, у яких мало місце скорочення штату
(Г1:Позики/Кількість працівників)**

Банки	Позики/ Кількість працівників (t)	Позики/ Кількість працівників (t+1)	Позики/ Кількість працівників (Різниця)
1 «Фінанси та кредит»	2687,6941	3329,2916	641,5976
2 Кредитпромбанк	3853,2855	4030,7787	177,4932
3 Дельта Банк	949,8966	1270,7345	320,8379
4 Кредит-Дніпро	3684,9309	3862,8844	177,9534
5 «Південний»	3672,3360	3342,0355	-330,3005
6 «Київська Русь»	2075,7628	2041,0177	-34,7451
7 Правекс-Банк	580,3529	945,9972	771,5860
8 Альфа-Банк	4808,8002	9494,1641	1141,2723
9 Імексбанк	1068,4355	1389,5068	348,0570
10 БТА Банк	1532,1503	1779,1982	-526,2548
11 Надра	2547,0507	3138,0584	365,6443
12 Родовід Банк	3571,2417	5203,4328	4685,3639
13 VAB Банк	2086,0931	2640,5426	321,0713
14 УніКредит Банк	8892,0220	11162,5635	247,0479
15 Приватбанк	1784,3617	2322,2827	591,0078
16 КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	916,9197	1115,2371	1632,1911
17 Кредобанк	1673,4314	2120,5253	554,4495
18 Укрсоцбанк	4106,0555	4973,9710	2270,5415
19 Банк «Форум»	4068,1228	4317,5425	537,9210
20 Укргазбанк	2129,4196	2390,9074	198,3175
21 ПУМБ	5024,9021	6015,7278	447,0939
22 Райффайзен банк Аваль	2833,4617	3058,1096	867,9155
23 ОТП Банк	6743,9688	6925,6404	249,4198
24 Укрсиббанк	4168,7094	4441,2567	261,4877
25 «Хрещатик»	1512,4678	1599,6706	990,8258
26 Ощадбанк	937,0362	946,6712	224,6479

Таблиця 3

**Продуктивність працівників банків, в яких мало місце скорочення
(Г2:Депозити/Кількість працівників)**

Банки	Депозити/ Кількість пра- цівників (t)	Депозити/ Кількість пра- цівників (t+1)	Депозити/ Кількість Працівників (Різниця)
1 «Фінанси та кредит»	1703,662	1512,334	-191,328
2 Кредитпромбанк	1790,021	1518,132	-271,889
3 Дельта Банк	1037,587	1377,936	340,349
4 Кредит-Дніпро	3497,926	3284,633	-213,293
5 «Південний»	2497,640	2429,694	-67,946
6 «Київська Русь»	1801,333	1548,767	-252,566
7 Правекс-Банк	383,894	720,037	336,143
8 Альфа-Банк	2356,838	2682,909	326,071
9 Імексбанк	1028,346	654,444	-373,902
10 БТА Банк	696,225	855,527	159,301
11 Надра	1296,891	1131,601	-165,290
12 Родовід Банк	2284,009	4213,041	1929,032
13 VAB Банк	1326,682	1293,798	-32,884
14 УніКредит Банк	1445,962	1821,286	375,324
15 Приватбанк	1432,458	1758,168	325,710
16 КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	570,586	678,542	107,956
17 Кредобанк	1313,794	1708,124	394,329
18 Укрсоцбанк	1375,794	1441,122	65,328
19 Банк «Форум»	1575,860	1951,887	376,027
20 Укргазбанк	1906,557	1078,502	-828,055
21 ПУМБ	2293,135	2388,162	95,027
22 Райффайзен банк Аваль	1481,441	1645,612	164,171
23 ОТП Банк	1588,562	1667,488	78,926
24 Укрсиббанк	1276,981	1301,043	24,062
25 «Хрещатик»	1349,568	1577,547	227,978
26 Ощадбанк	446,580	677,862	231,282

**Якість активів банків, в яких мало місце скорочення
(ГЗ: Позики/Активи)**

	Банки	Позики/ Активи (t)	Позики/ Активи (t+1)	Позики/Активи (Різниця)
1	«Фінанси та кредит»	0,836	0,790	-0,045
2	Кредитпромбанк	0,787	0,764	-0,023
3	Дельта Банк	0,572	0,466	-0,106
4	Кредит-Дніпро	0,684	0,587	-0,096
5	«Південний»	0,793	0,730	-0,063
6	«Київська Русь»	0,712	0,774	0,063
7	Правекс-Банк	0,788	0,775	-0,013
8	Альфа-Банк	0,813	0,933	0,120
9	Імексбанк	0,576	0,630	0,055
10	БТА Банк	0,378	0,376	-0,003
11	Надра	0,773	0,951	0,177
12	Родовід Банк	0,748	0,582	-0,166
13	VAB Банк	0,772	0,816	0,045
14	УніКредит Банк	0,835	1,021	0,186
15	Приватбанк	0,821	0,765	-0,056
16	КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК	0,759	0,607	-0,152
17	Кредобанк	0,751	0,818	0,067
18	Укрсоцбанк	0,857	0,981	0,124
19	Банк «Форум»	0,796	0,840	0,043
20	Укргазбанк	1,865	0,741	-1,124
21	ПУМБ	0,721	0,837	0,116
22	Райффайзен банк Аваль	0,786	0,951	0,165
23	ОТП Банк	0,877	1,011	0,134
24	Укрсиббанк	0,867	1,041	0,173
25	«Хрещатик»	0,648	0,527	-0,122
26	Ощадбанк	0,590	0,572	-0,018

Гіпотеза 3: Гіпотезу про зв'язок між скороченням персоналу та зміною «позики/активи» спростовано.

Висновок. Отже, в статті досліджено питання сутності трудового потенціалу банків, його компонентів, а також здійснено оцінку того, чи досягають банки України очікуваних результатів внаслідок скорочення персоналу. Згідно з результатами, не виявлено суттєвої різниці між продуктивністю українських банків до та після скорочення штату. У статистичному аналізі було використано три гіпотези, дві з них підтвердились. В цілому можна зробити висновок, що протягом 2008-2012 рр. банки України не досягли тих результатів, які вони сподівались отримати внаслідок скорочення.

Для того, щоб процес скорочення пройшов успішно, менеджери банків повинні зробити наступні кроки: встановлення чітких зрозумілих цілей компанії, командна робота, планування та комунікації тощо. Керівництво банків також повинне бути зацікавлене у підвищенні рівня кваліфікації своїх працівників. Менеджери повинні орієнтуватися в першу чергу на якість роботи персоналу та використовувати си-

стеми оцінювання та заохочення для тих працівників, які не потрапили під скорочення.

Скорочення штату може бути впровадженом за допомогою поєднання таких стратегій, як реорганізація, перепланування, та застосування програм системного перетворення. Це вказує на те, що якщо скорочення штату проводиться з прийняттям до уваги стратегічної перспективи, то в цілому його наслідки не будуть шкідливими для банку. Також менеджерам банків необхідно розглянути альтернативні інструменти управління трудовим потенціалом. Заміною скорочення персоналу можуть бути зменшення робочих годин/робочого тижня, звільнення за власним бажанням, програми дострокового виходу на пенсію, низька заробітна плата, зниження заробітної плати, вимушені відпустки, вимушена довгострокова відпустка, реорганізація, призупинення набору персоналу, зменшення понаднормового часу, відрядження тощо.

Звичайно, представлені в статті результати має певні обмеження, одне з яких стосується предмету дослідження. Вивчалися лише ті банки України,

які спеціалізуються на прийнятті депозитів. Подальші наукові дослідження в цій сфері мають бути націлені на визначення впливу інституційних та економічних чинників на трудовий потенціал банків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дианов Д.В., Орехов С.А. Методические проблемы оценки банковского потенциала в целях управления // Сборник научных трудов «Проблемы маркетинга». Вып. 1. М.: МЭСИ, 2001. С.20-25.
2. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Підручник / О.А. Грішнова. - К.: Знання, 2006. - 559 с.
3. Матюха М.М. Економіка праці та соціально - трудові відносини: Навч. посібник для дистанційного навчання / М. М. Матюха. - К.: Університет «Україна», 2007. - 306 с.
4. Маслов Е.В. Управление персоналом предприятия [Электронный ресурс] Режим доступа: http://polbu.ru/maslov_management/ch06_i.html
5. Єсінова Н.І. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч. посіб. / Н. І. Єсінова- К.: Кондор, 2006. - 432 с.
6. Карпіщенко О.І. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч. посіб. / О.І. Карпіщенко. - Суми: ВД «Університетська книга», 2006. - 264 с.
7. Mckee-Ryan F.M., A.J. Kinicki. Coping with Job Loss: A Life-facet Perspective // International Review of Industrial and Organizational Psychology, 2002. - №17. - pp. 1-29.
8. Landry J.T. Downsizing in America: Reality, Causes and Consequences // Harvard Business Review, 2004. - №82(2). - pp. 39-51.
9. Amabile T.M., R. Conti. Changes in the Work Environment for Creativity during Downsizing // Academy of Management Journal, 1995. - № 42(6). - pp. 830-840.
10. McKinley W., C.M. Sanchez, A.G. Schick. Organizational Downsizing: Constraining, Cloning, Learning // Academy of Management Executive, 1995. - №9 (3) - pp. 32-44.
11. Cascio F.W. Strategies for Responsible Restructuring // Academy of Management Executive, 2002. - № 16. - pp. 80-91.
12. Mentzer M.S. Corporate Downsizing and Profitability in Canada // Canadian Journal of Administrative Science, 1996. - №(13). - pp. 237-250.
13. Асоціація Українських банків [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.aub.com.ua>

РІСНУ